

2. OCJENA BRUTO DOMAĆEG PROIZVODA (Gross Domestic Product) REPUBLIKE HRVATSKE ZA RAZDOBLJE OD 1990. DO 1994. GODINE

Uvod

Odgovarajući znanstveni nivo u makroekonomskoj analizi u praksi treba postići primjenom adekvatne analitičke aparature i konstrukcija tj. primjenom odgovarajuće metode, tehnike i analize koja je zasnovana na temeljitom poznavanju empirijskih karakteristika promatranih pojava u vremenu i prostoru. Sustav nacionalnih računa kao skup međusobno povezanih pokazatelja o procesima o ekonomskom razvoju zemlje je sustav makroekonomskih bilanci koji na sistematski konzistentan način pruža informacije o ekonomskim zbivanjima, tokovima i stanjima zemlje. Makroekonomske bilance pored transakcija obavljenih u novcu sadrže i transakcije od ekonomske važnosti koje nisu obavljene preko tržišta. To su transakcije koje se u većini razvijenih zemalja odvijaju kroz robno-novčanu razmjenu. U njih ubrajamo proizvodnju za vlastitu potrošnju (naturalna potrošnja), neplaćeni rad članova domaćinstava, zakupnine stanova koje koriste njihovi vlasnici itd., a bitne su radi usporedbi zemlje sa različitim nivoima razvijenosti.

Sustav nacionalnih računa sadrži bilance formiranja, raspodjele i upotrebe nacionalnog proizvoda, bilance međusobnih odnosa gospodarskih djelatnosti (input-output tabele), bilance financijskih transakcija i tokova, materijalne bilance i bilance nacionalnog bogatstva.

Centralno mjesto u sustavu nacionalnih računa pripada agregatu vrijednosti proizvodnje, koji nije samo mjera produkcije društva već i mjera njegove raspodjele i potrošnje, a isto tako u njega se uklapaju i s njim se uspoređuju sve u novcu mjerene kategorije. S toga ćemo u ovom radu pokušati obrazložiti osnovne karakteristike tog agregata: definiciju, mjesto i vrijeme formiranja, strukturu, metode obračuna, različite koncepcije u pogledu definiranja agregata, probleme obračuna, dokumentacijsku

osnovu za izvođenje obračuna, korištene pretpostavke i rezultate obračuna. Rad smo podijelili u dva dijela. U prvom dijelu bit će govora o agregatu proizvodnje u tekućim cijenama, a u drugom dijelu o agregatu proizvodnje u stalnim cijenama, gdje će biti prezentirani podaci sa usporedbom u strukturnim odnosima i dinamici.

Rad je pokušaj da se na što korektniji i koliko-toliko stručno-teoretski način ocijeni agregat vrijednosti proizvodnje RH u razdoblju od 1990. do 1994. godine, bez pretenzija konačne istine i konačne veličine, tim prije što je Državni zavod za statistiku ustanova koja o tom ima konačnu riječ.

1. Agregat proizvodnje u tekućim cijenama

1.1. OSNOVNI POJMOVI KOJI DEFINIRAJU AGREGAT PROIZVODNJE

Metodološka osnova sustava nacionalnih računa zasniva se na tzv. širokoj koncepciji proizvodnje. Prema toj koncepciji vrijednost proizvodnje je rezultat cjelokupne proizvodnje dobara i usluga.

Proizvodnja se definira kao stvaranje vrijednosti koje imaju materijalni i nematerijalni oblik. Te vrijednosti zadovoljavaju ljudske potrebe i stalno su predmet razmjene na tržištu. Njihova vrijednost se izražava kroz cijenu i troškove proizvodnje ili im se vrijednost može pripisati, a ostvaruje se ulaganjem kapitala i rada. Tako definirana proizvodnja obuhvaća proizvodnju dobara i usluge koje zadovoljavaju ljudske potrebe direktno kao potrošna dobra ili indirektno kao sredstva za proizvodnju. U vrijednost dobara i usluga uključuje se potrošnja kapitala (amortizacija).

Proizvodnja je proces u kojem se stvara upotrebna vrijednost. Osnovni cilj proizvodnje je stvaranje upotrebni vrijednosti. Drugo obilježje procesa proizvodnje je ljudski rad. Prirodna bogatstva nisu rezultat procesa proizvodnje i kao takva se ne uključuju u

pojam vrijednosti proizvodnje. U samoj definiciji proizvodnje nema zahtijeva da proizvodi, odnosno usluge moraju biti roba. Prema tome, u vrijednost proizvodnje uključuju se rezultati robne i naturalne proizvodnje. Obilježja mjesta i vremena su daljnje karakteristike proizvodnje. S obzirom na područje, u vrijednost proizvodnje zemlje ulaze rezultati procesa ostvareni na tom području, bez obzira da li su ljudi koji su sudjelovali u tim procesima stalno ili privremeno nastanjeni na tom području, da li su to domaći ili strani državljani i sl. U pogledu vremena, vrijednost proizvodnje određenog obračunskog razdoblja obuhvaća sve procese obavljene u tom razdoblju, bez obzira da li su neki proizvodi ili usluge završeni, nezavršeni, prodani, utrošeni i slično. Prema tome bitno je vrijeme u kojem je proizvod ili usluga proizveden, završen, prodan ili utrošen. Kao obračunsko razdoblje obično se uzima kalendarska godina.

1.2. VRIJEDNOSNA STRUKTURA PROIZVODA

U procesu proizvodnje stvaraju se upotrebne vrijednosti pa proizvodnju možemo promatrati kao skup različitih dobara i usluga od kojih svaka ima svoju upotrebnu vrijednost. Upotrebna vrijednost je kvalitativni pojam, pa stoga upotrebne vrijednosti nisu međusobno usporedive. Zato upotrebne vrijednosti umjesto u naturalnim iskazujemo u vrijednosnim jedinicama mjere. Promatranje strukture proizvoda po upotrebnim vrijednostima predstavlja promatranje tog proizvoda po namjeni potrošnje tj. da li je ta potrošnja proizvodna ili osobna.

U svakom procesu troše se sredstva za proizvodnju (predmeti rada i sredstava za rad), time se vrijednost utrošenih sredstava za proizvodnju ne uništava već svoju vrijednost prenosi na novi proizvod razmjerno svom fizičkom trošenju. Taj dio zovemo prenesenom vrijednošću, a njeno porijeklo je također u ljudskom radu koji je bio angažiran prije. Sredstva za proizvodnju se troše u procesu proizvodnje i potrebno ih je nadoknaditi da bi se odvijala jednostavna reprodukcija. Uobičajeno je da se taj dio proizvoda naziva troškovima reprodukcije. Troškovi reprodukcije

rezultat su minulog rada, a u procesu proizvodnje sudjeluje čovjek koji svojim radom stvara vrijednost. Tu vrijednost zovemo novostvorenom vrijednošću i ona pokazuje neto efekt proizvodnje u smislu stvaranja vrijednosti. Novostvorena vrijednost može se utrošiti za sve ostale potrebe, a da se pri tome ne smanji nacionalna imovina, pa se zbog toga novostvorena vrijednost smatra dohotkom zemlje raspoloživim za potrošnju izvan jednostavne reprodukcije sredstava za proizvodnju. Time smo dobili dvije osnovne kategorije koje ulaze u strukturu proizvoda, to su troškovi reprodukcije i dohodak.

Troškovi reprodukcije mogu se raščlaniti na vrijednost koja je prenesena trošenjem poredmeta rada i na vrijednost koja je prenesena trošenjem sredstava za rad. Predmeti rada se u proizvodnom procesu troše u toku jednog obrtaja i prenose svu svoju vrijednost na gotov proizvod što se još naziva materijalnim troškovima. Vrijednost sredstava za rad, odnosno kapitala uloženog u sredstvu za rad, postepeno se prenosi na gotov proizvod i naziva se amortizacija.

Dohodak je isključivo vrijednosna kategorija i ne može se vezati samo uz određenu upotrebnu vrijednost, jer svaki proizvod sadrži istovremeno prenesenu i novostvorenu vrijednost. Dohodak se sastoji od osobnih primanja zaposlenih (posloprimca i poslodavca) i akumulacije. Akumulacija se sastoji od dohodaka usmjerenih u razne fondove poduzeća i profita. Ova raspodjela je usko vezana uz sam proces proizvodnje dobara i usluga i naziva se prvom raspodjelom.

Nije svejedno da li je profit poduzeća ostao u zemlji ili su ga inozemna poduzeća koja posluju u zemlji iznijela izvan zemlje i koriste ga za potrošnju u vlastitoj zemlji. Tako dolazimo do pojma domaćeg i nacionalnog proizvoda. Domaći proizvod obuhvaća vrijednosti svih faktora proizvodnje na teritoriju zemlje, dok pojam nacionalnog proizvoda isključuje profite koje su strani faktori proizvodnje iznijeli iz zemlje, a uključuje profite koje su domaći faktori proizvodnje unijeli iz drugih zemalja. Pojam bruto proizvod znači da proizvod sadrži troškove kapitala uloženog u sredstva za

rad (amortizaciju), dok neto proizvod ne sadrži amortizaciju tj. sadrži samo novostvarenu vrijednost (dohodak) u promatranom razdoblju. Tako smo došli do četiri makro kategorije : neto domaći proizvod, neto nacionalni proizvod, bruto domaći proizvod (Gross domestic product - GDP) i bruto nacionalni proizvod.

Nadalje, razlikujemo proizvod po cijenama faktora proizvodnje i po tržišnim cijenama. Proizvod po cijenama faktora proizvodnje je definiran kao suma vrijednosti koju su primili faktori proizvodnje. Sastoji se od iznosa primljenog od kupaca i iznosa primljenog kao subvencija, kompenzacija, dotacija i sl. Iznos koji su platili kupci nije jednak iznosu kojeg su primili faktori proizvodnje od kupaca, jer u kupljenoj robi kupac plaća i posebne poreze kojima je oporezovana prodana roba. Proizvod po tržišnim cijenama jednak je sumi svih iznosa koje su platili kupci za primljena finalna dobra i usluge, kao što su carine i carinske pristojbe, porez na potrošnju, pristojbe na maloprodajnu cijenu i sl. Dakle, proizvod po cijenama faktora sadrži vrijednosti primljene od kupaca i vrijednosti dobivene od države u vidu kompenzacija, premija, dotacija i sl., odnosno proizvod po cijenama faktora ne sadrži carine i direktne poreze na potrošnju.

I konačno, proizvod možemo promatrati kao agregat tokova i kao agregat organizacija. Agregat tokova je agregat koji se bazira na osnovama funkcionalne povezanosti među proizvodima ili tzv. funkcionalnom načelu, dok je agregat po organizacijskom načelu rezultat institucionalne organiziranosti pravnih subjekata u promatranom razdoblju.

Time agregat proizvodnje poprima šesnaest modaliteta od kojih je svaki različito definiran po sadržaju, a ujedno svaki od njih može biti izražen u tekućim ili stalnim (realnim) cijenama. Svi oni imaju svoje mjesto u ekonomskoj analizi i zavisno od zadanog cilja vrši se njihov odabir. Najčešće se koristi bruto domaći i neto nacionalni proizvod u tržišnim cijenama po funkcionalnom načelu.

1.3. METODE OBRAČUNA

Proizvod možemo promatrati sa stajališta proizvodnje, raspodjele i potrošnje. Tome odgovaraju i tri različite metode obračuna:

- realna ili proizvodna metoda
- osobna, personalna ili prihodna metoda
- rashodna metoda

Prema realnoj metodi svakom proizvodu i usluzi (i) u određenom vremenskom razdoblju (t) odgovara određena cijena (p). Ukoliko je u određenom razdoblju dolazilo do promjena cijene onda se uzima prosječna cijena za razdoblje. Vrijednost cjelokupne proizvodnje za pojedino razdoblje dobit ćemo tako da pomnožimo količine (q) sa cijenom t_j . $t_{qi} \cdot t_{pi} =$ vrijednost proizvodnje za proizvod " i " u vremenu " t ". Cjelokupni proizvod jednak je zbroju vrijednosti svih pojedinačnih proizvoda t_j .

$$\sum_{i=1}^n t_{qi} \cdot t_{pi}$$

Prodajnu cijenu za proizvod " i " u vremenu " t " možemo razraditi na elemente strukturne cijene i to:

materijalnih troškova: t_{mi}

amortizacije: t_{ai}

dohotka: t_{di}

pa možemo napisati $t_{pi} = t_{mi} + t_{ai} + t_{di}$, odnosno

$$\sum_{i=1}^n t_{qi} \cdot t_{pi} = \sum_{i=1}^n t_{qi} \cdot t_{mi} + \sum_{i=1}^n t_{qi} \cdot t_{ai} + \sum_{i=1}^n t_{qi} \cdot t_{di}$$

gdje nam posljednja jednadžba pokazuje vrijednost proizvodnje s njenom prvom raspodjelom. Prvi član desne strane su materijalni troškovi, drugi amortizacija a treći predstavlja vrijednost dohotka.

U praksi se pojavuje veliki broj proizvoda i usluga pa bi snimanje količina i cijena morali obaviti za svaki proizvod i uslugu posebno što bi bio veliki posao, a time bi bili veliki i troškovi. Zbog toga se u praksi provode jednostavnija rješenja, o čemu će kasnije biti više govora.

Prema prihodnoj metodi dohodak je sveukupnost pojedinih oblika raspodjele dohotka. Izračunava se zbrajanjem dohodaka pojedinih grupa korisnika. Ovom metodom možemo izračunati dohodak, a ukoliko želimo izračunati amortizaciju i materijalne troškove moramo se poslužiti drugim metodama.

Prema rashodnoj metodi proizvod predstavlja sve rashode zemlje za finalnu tj. krajnju potrošnju. To su rashodi stanovništva za osobnu potrošnju, rashodi svih subjekata i pojedinaca za investicije i rashodi svih subjekata i pojedinaca za reproduksijsku potrošnju.

Realna, prihodna i rashodna metoda međusobno se nadopunjuju, jer promatraju istu pojavu sa aspekta proizvodnje, raspodjele i potrošnje, pa bi obračuni po bilo kojoj od njih na razini zemlje trebali davati iste rezultate. Obično dolazi do manjih ili većih razlika koje su posljedica pogrešaka u procjeni i metodološke neusklađenosti klasifikacija koje definiraju proizvodnju, potrošnju i razmjenu pojedinih proizvoda i usluga.

1.4. KONCEPCIJE PROIZVODNJE

Već smo spomenuli da je metodološka osnova sustava nacionalnih računa zasnovana na tzv. široj koncepciji proizvodnje. U nju su uključene vrijednosti rada svih ljudskih aktivnosti. Prema užoj koncepciji, u vrijednost proizvodnje uključuju se vrijednosti rada vezane samo uz materijalni proces. Drugim riječima, rezultati djelatnosti čiji radovi ne sudjeluju u stvaranju neke upotrebne vrijednosti vezane uz materijalni proces ne uključuju se u vrijednost proizvodnje.

Sama definicija proizvodnje u svijetu je još otvoreno pitanje, više stvar ideologije, konvencija i fokusa, a u svakom slučaju svaki sustav bilanci mora dati informacije o svim djelatnostima, pa i onim sivim, na ovakav ili onakav način. Pod pojmom sive ekonomije u sustavu nacionalnih računa podrazumijevaju se sve ljudske aktivnosti sa svrhom stvaranja dohotka ili im se dohoci mogu imputirati, a koje nisu obuhvaćene statističkim ili poreznim praćenjem. U osnovi i jedan i drugi koncept, uz određene prednosti i nedostatke, odgovaraju potrebama praćenja ekonomskih zbivanja zemlje, a za međunarodne usporedbe vrši se transformacija podataka iz jednog sustava u drugi.

1.5. DEFINIRANJE MATERIJALNE PROIZVODNJE

Opće je poznato da je metodološka osnova društvenih računa bivše Jugoslavije definirana na užem konceptu proizvodnje. Tada u svijetu već prihvaćena definicija šireg koncepta proizvodnje od zemalja sa kapitalističkim uređenjem i tržišnim načinom privređivanja bila je glavni razlog da se službena statistika, uz određene razlike, opredijelila za koncept koji je osnovan na užoj definiciji proizvodnje. U skladu s tadašnjim izborom u obračun vrijednosti proizvodnje obuhvaćeni su rezultati rada onih pravnih subjekata koje su svrstani u slijedeća područja, grane, skupine i podskupine, Jedinstvene klasifikacije djelatnosti (JKD), koja od 1976. godine postaje statistički normativ u društvenom sustavu informiranja:

- *industrija i rudarstvo 01*
- *poljoprivreda i ribarstvo 02*
- *šumarstvo 03*
- *vodoprivreda 04*
- *građevinarstvo 05*
- *promet i veze 06*
- *trgovine 07*
- *ugostiteljstvo i turizam 08*
- *obrtničke usluge i popravci 0901*
- *stambeno komunalne djelatnosti*

- uređenje naselja i prostora 1001
- proizvodnja i distribucija vode 10031
- pročišćavanje i odvođenje otpadnih voda 10032
- proizvodnja, prijenos i distribucija plina 10033
- proizvodnja i distribucija topline 10034
- ostale proizvodne djelatnosti
 - usluge u području prometa 1103
 - projektiranje i srodne tehničke usluge 1104
 - geološka istraživanja 1105
 - poslovne usluge (bez odvjetničkih i drugih usluga 1109-110904)
 - izdavačka i novinsko izdavačka djelatnost 12031
 - kinematografika (bez prikazivanja filmova) 12036-120364
 - ljekarne 130160

U obračun proizvodnje uključene su još organizacije za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje invalida iz djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite(13) koje obavljaju proizvodni rad, bilo kao rehabilitacija ili način zapošljavanja invalida i proizvodne organizacije kazneno--popravnih domova iz djelatnosti organa društveno-političkih zajednica (1401). Te organizacije ili pogoni svrstani su u onu djelatnost JKD prema stvarnom djelokrugu rada. Svi ostali subjekti koji se bave nekom djelatnošću u okviru društvene podjele rada svrstani su u neproizvodne djelatnosti, a rezultati njihova rada u neproizvodnju potrošnju.

Obračun se izvodi po koncepciji tzv. "domaćeg proizvoda" u tekućim i stalnim cijenama. U nega su uključene kompenzacije, dotacije, subvencije i sl, a isključene carine, tako da agregat koji se naziva "društveni proizvod" ne odgovara ni jednoj od poznatih definicija u svijetu, dakle po tržišnim cijenama ili po cijenama faktora, čime je onemogućeno pravilno bilanciranje računa formiranja, raspodjele i upotrebe društvenog proizvoda. Ako iz "društvenog proizvoda" isključimo amortizaciju dobivamo drugu makro-kategoriju za koju je bio uobičajen naziv "narodni dohodak" i predstavljao je vrijednost dohotka zemlje raspoloživog za nacionalnu potrošnju. Pojam "bruto društveni proizvod"

označavao je da društveni proizvod sadrži i reproduksijsku potrošnju (materijalne troškove) iz koje su isključene neproizvodne usluge.

Prema tome, osim terminoloških razlika, makro agregati koje smo do sada koristili razlikuju se po sadržaju i obuhvatu. Tako ako želimo sa kategorije "društveni proizvod" preći na kategoriju "bruto domaći proizvod u tržišnim cijenama" moramo iz kategorije društvenog proizvoda isključiti kompenzacije i izdatke za neproizvodne usluge, uključiti carine i carinske pristojbe, te proširiti obračun na neproizvodne djelatnosti. Iz nepoznavanja suštinskih razlika makro kategorija za praktičnu upotrebu znaju se zamijeniti kategorija "bruto društveni proizvod" za "bruto domaći proizvod" i kategorija "narodni dohodak" za "neto nacionalni proizvod", što se sa aspekta njihova sadržaja i obuhvata nikako ne bi smjelo učiniti.

Naša dosadašnja specifična definicija djelatnosti, a posebno onih koje ulaze u proizvodnu sferu je neusporediva sa svjetskim standardima. Donešenjem Zakona o Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti, ti će podaci od značaja za usmjeravanje društvenoga i gospodarskog razvitka u RH do razine skupine djelatnosti (4 znamenke) biti usporedivi sa zapadno-europskim zemljama, a kao statistički normativ bit će korišteni od 1997. godine.

Veličina agregata proizvodnje u stalnim cijenama predstavlja računsku konstrukciju koja ukazuje na rast ili pad proizvodnje pod pretpostavkom da su cijene ostale nepromijenjene, tj. da je struktura cijena ista kao u godini koja je uzeta za baznu. Obračun tekućeg dohotka na stalne cijene jedno je od složenih pitanja u teoriji indeksa i teoriji vrijednosti, a ta problematika bit će detaljnije obrazložena u drugom dijelu ovog rada.

1.6. OBRAČUN GDP-a

Za potrebe međunarodnih usporedbi, a posebno za prijem RH u međunarodne asocijacije (MMF, GAT, Svjetsku banku i sl.) u kratkom roku bilo je potrebno osigurati, između ostalih, i podatke o bruto domaćem proizvodu po oblicima vlasništva i djelatnostima JKD-a prema metodologiji UN-a. U Državnom zavodu za makroekonomske analize i prognoze zaključeno je da se uz raspoloživu dokumentaciju može ocijeniti GDP u tekućim (tržišnim cijenama i cijenama faktora) i stalnim cijenama po načelu organizacija koristeći u najvećoj mjeri podatke Državnog zavoda za statistiku (DSZ) i podatke Zavoda za platni promet (ZAP).

Statistički obračun vrijednosti proizvodnje pravnih subjekata (poduzeća) proizvodnih djelatnosti vrši se na temelju podataka iz završnih računa (godišnjih obračuna) i druge knjigovodstvene evidencije izvještajnih jedinica. Rezultati obračuna daju vrijednost proizvodnje po načelu institucionalne organiziranosti pravnih subjekata. Za agregat tokova koji se bazira na osnovama funkcionalne povezanosti među proizvodima vrši se dodatno snimanje od strane Državnog zavoda za statistiku onih poduzeća koji pored osnovne djelatnosti za koju su razvrstani u određenu djelatnost obavljaju aktivnosti vezane uz druge djelatnosti. Tražene podatke bitne za obračun društvenog proizvoda sporednih aktivnosti pravni subjekti osiguravaju iz svojih internih evidencija. Dakle, društveni proizvod po organizacijskom načelu od pravnih subjekata koji su obvezni predati godišnji obračun ZAP-u, prema metodologiji i kompjuterskom programu DSZ-u dobiva se direktno sa magnetnog medija ZAP-a. ZAP vrši obradu pravnih subjekata po svim elementima godišnjeg obračuna i prezentira ih zainteresiranim korisnicima. Ako se primijeni metodologija DSZ za obračun društvenog proizvoda na zbrojnu obradu pravnih subjekata ZAP-a uz obuhvat djelatnosti koje ulaze u proizvodnu sferu dolazi do malih odstupanja koje se u najvećoj mjeri odnose na obuhvat jedinica.

Pojasnimo to detaljnije.

Pravne osobe u osnivanju ne dostavljaju Bilancu uspjeha poslovanja, a pravne osobe u osnivanju koje imaju probnu proizvodnju nemaju sve elemente obrasca Bilance uspjeha i kao takvi automatski se isključuju iz zbrojne obrade rezultata ZAP-a. Po metodologiji društvenog proizvoda DZS-u pravne osobe koje imaju probnu proizvodnju ulaze u obračun vrijednosti proizvodnje, te tako dolazi do različitog obuhvata jedinica promatranja. Organizacije za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje invalida kao i organizacije kazнено-popravnih domova koje obavljaju proizvodni rad ulaze u obračun vrijednosti proizvodnje, a u zbrojnoj obradi ZAP-a takve organizacije nisu posebno iskazane. Organizacije specijalne proizvodnje koje su obavljale proizvodnu djelatnost za potrebe tadašnje vojske nisu bile obvezne slati podatke ZAP-u i kao takve nisu se nalazile na magnetnim medijima ZAP-a, a po metodologiji obračuna društvenog proizvoda ulaze u obračun vrijednosti proizvodnje. Prikupljanje podataka od takvih organizacija vršilo se posebno od strane DZS-a. U obračunu iz zbrojne obrade podataka kompenzacije su uključene u potpunosti, dok u obračun koji vrši statistika kompenzacije željeznici koje služe za pokriće gubitaka iz zajedničkog poslovanja, a koje najčešće nisu ni knjižene na kontima kompenzacija, su isključivane iz obračuna vrijednosti proizvodnje do uključivo 1984. godine. Poslije 1984. god. prikazane su pod stavkom kompenzacije ukupno. Prema tome razlike u jednom i drugom obračunu su u obuhvatu izvještajnih jedinica i tretmanu kompenzacija željeznice za pokriće gubitaka iz zajedničkog poslovanja. Odstupanja društvenog proizvoda po organizacijskom načelu izračunatog na bazi obrade završnih računa pravnih osoba gospodarskih i negospodarskih djelatnosti od tog istog proizvoda po konačnoj obradi Državnog zavoda za statistiku su minimalna i za razdoblje 1977. do 1985. godine kreću se u rasponu od -1.91% do 0.73%. Prema tome za ocjenu makro-agregata te razlike nisu od relevantnog značaja. Ovdje smo ih naveli sa svrhom opravdanja pretpostavke korištenja podataka zbrojne obrade ZAP-a za obračun agregata GDP- a.

1.7. OBRAČUN DRUŠTVENOG PROIZVODA U UVJETIMA INFLACIJE

U cilju očuvanja kontinuiteta i sadržaja društvenog proizvoda uslijed neprestanih promjena obračunskog sustava u redovnoj godišnjoj periodici prilagođavale su se konkretne upute kako bi se održale osnovne pretpostavke u usvojenoj metodologiji. Međutim, metodologija obračuna ostaje nepromijenjena uz intenzivne promjene gospodarstva i društva. Naročito se te promjene odnose na inflatorne uvjete privređivanja, što je više konstanta a manje iznimka za našu zemlju. Tako se u obračun vrijednosti proizvodnje uključuju elementi revalorizacije kao što su aktivne i pasivne kamate do nivoa inflacije, pozitivne i nepozitivne tečajne razlike, te revalorizacija svih oblika zaliha što sa proizvodnjom i isplatom faktora proizvodnje nemaju veze. Efekti inflacije traže precizniju integraciju financijskih bilanci, bilanci imovine i bilanci revalorizacije u integriran sustav bilanci i zapravo su dio otvorenih metodoloških problema obračuna društvenog proizvoda i nacionalnih računa uopće.

Najveći dio fiktive u obračunu društvenog proizvoda od pravnih subjekata u društvenom vlasništvu odnosi se na obračun zaliha. Iz provedbenih uputa DZS-u vidljivo je da se obračun veličine salda zaliha praktično svodi na izračunavanje razlike nominalnog stanja zaliha na kraju i početku obračunskog razdoblja. Polazeći od definicije društvenog proizvoda kao rezultata ukupne proizvodnje materijalnih dobara i proizvodnih usluga bez obzira da li su proizvodi završeni, prodani, utrošeni i sl. dolazi se do niza metodoloških i praktičnih problema kod onih djelatnosti kod kojih se ciklus proizvodnje i potrošnje ne poklapa sa kalendarskom godinom. S toga se kao glavni problem nameće kvantifikacija onog dijela proizvodnje koji nije utrošen kroz neki vid potrošnje, a izražava se kao prirast ili smanjenje zaliha (sirovina, materijala, proizvoda, poluproizvoda, nedovršenih proizvoda, gotovih proizvoda, trgovačke robe i sl.). Izračunavanjem nominalne razlike zaliha na kraju i početku obračunskog razdoblja za kvantificiranje dijela proizvodnje koji

nije utrošen kroz neki vid potrošnje u uvjetima inflacije dolazi do povećanog udjela salda zaliha u društvenom proizvodu koji nije odraz njihovog fizičkog kretanja.

Polazna osnova svih makroekonomskih agregata temelji se na jednakosti između proizvedenih i utrošenih dobara u jednom vremenskom razdoblju. U uvjetima robne proizvodnje ta jednakost dobiva oblik homogenosti kupovne moći novčane jedinice u kojoj se vrši obračun. Kad dolazi do brzih promjena cijena (inflacija, deflacija) kupovna moć novčane jedinice različita je na početku i kraju obračunskog razdoblja. U inflatornim uvjetima proizvodnja i svi oblici potrošnje ostvarivat će se po višim cijenama na kraju u odnosu na početak razdoblja. Poštivanje uvjeta homogenosti kupovne moći novčane jedinice zahtijeva da se svi makroekonomski agregati vezani za obračun formiranja, raspodjele i upotrebe društvenog proizvoda obračunavaju po cijenama koje se nužno moraju nalaziti između najmanje na početku i najveće na kraju obračunskog razdoblja.

Stoga se sve zalihe (nominalna stanja) na početku i kraju obračunskog razdoblja svode, ovisno o vrsti i koeficijentu obrta na cijene (prosječne) po kojima se vršila realizacija tih proizvoda u određenoj godini, s ciljem da se realnije obračunava vrijednost proizvodnje.

Pri svođenju svih oblika zaliha na prosječne cijene kod zaliha sirovina i materijala odlučili smo se za indekse cijena industrijskih proizvoda materijala za reprodukciju, kod zaliha nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda za ukupni indeks cijena proizvođača industrijskih proizvoda, a kod zaliha trgovačke robe za opći indeks cijena na malo. Na osnovi tako korigiranog stanja zaliha izračunat je ukupan iznos fiktivne komponente u službenom obračunu društvenog proizvoda RH za promatrano razdoblje.

Postupak ćemo detaljno opisati na primjeru obračuna za 1990. godinu. Sam postupak je slijedeći:

1. Utvrđi se vrijednost zaliha, sirovina, materijala i sl. na početku i kraju godine. Te vrijednosti su knjižene na kontima skupine 31, 32 i 35 bez bez konta revalorizacije 318, 328 i 358, odnosno nalaze se na pozicijama AOP 026, 027, 028 kolone 4 i 7 Bilance stanja i AOP 502, 503, 504 kolone 4 i 5 Posebnih podataka;

2. Utvrđi se vrijednost zaliha proizvodnje gotovih proizvoda na početku i kraju razdoblja. Te vrijednosti su knjižene na kontima skupine 60 i 63 bez konta revalorizacije 609, 638, odnosno one se nalaze na pozicijama AOP 029 i 030 kolone 4 i 7 bilance stanja i AOP 505, 506 kolone 4 i 5 posebnih podataka;

3. Utvrđi se vrijednost zaliha trgovačke robe na početku i kraju obračunskog razdoblja. Podatke za 1990. nismo mogli direktno očitati iz obrazaca bilanci nego smo ih procijenili na osnovu strukture trgovačke robe prijašnjih godina i indeksa rasta u datoj godini;

4. Izračuna se nominalno povećanje zaliha pod točkom 1, 2 i 3;

5. Izračunaju se koeficijenti obrta zaliha u toku godine. Za izračunavanje koeficijenata zaliha sirovina i materijala na kraju godine uzmu se stanja (bez revalorizacije) na kraju godine i ukupan utrošak tog materijala u toku godine. Podaci o utrošku materijala u toku godine nalaze se na AOP 204 i 206 kolone 5 Bilance uspjeha. Kako su podaci o utrošku u toku godine dani samo za velika poduzeća podatke treba ocijeniti za sve pravne osobe. Ocjenu smo napravili prema strukturi tih izdataka za velike pravne osobe. Za izračunavanje koeficijenta obrta zaliha sirovina i materijala uzmu se stanja zaliha (bez revalorizacije) na početku godine i ukupan utrošak tih zaliha iz prethodne godine. Za izračunavanje koeficijenta obrta proizvodnje i gotovih proizvoda i koeficijenta obrta trgovačke robe postupi se na isti način kao kod zaliha sirovina i materijala uz korištenje podataka o ukupnom prihodu i nabavnoj vrijednosti prodane robe;

6. Na osnovu izračunatih koeficijenata obrta pod točkom 5. odredi se u kojim su cijenama određenog mjeseca iskazane

zalihe sirovina i materijaka, gotovih proizvoda i nedovršene proizvodnje i trgovačke robe;

7. Slijedeći korak je prevođenje indeksa cijena od onog mjeseca u kojem su i izražene početne zalihe do mjeseca u kojem su izražene krajnje zalihe na prosječni utrošak, odnosno realizaciju i nabavu u toku godine za koju se vrši obračun. Za svođenje zalihe na prosječne cijene kod zaliha sirovina i materijala uzeli smo indekse cijena materijala za reprodukciju, kod zaliha proizvodnje i gotovih proizvoda ukupni indeks cijena proizvođača industrijskih proizvoda a kod zaliha trgovačke robe ukupni indeks cijena na malo.

8. Izračunatim indeksima inflacioniraju se početna stanja zaliha i deflacioniraju krajnja stanja zaliha obračunskog razdoblja. Time su stanja zaliha (početna i krajnja) svedena na prosječne cijene u toj godini;

9. Iz tako izračunatih stanja zaliha izračuna se saldo (povećanje ili smanjenje) zaliha;

10. Razlike između tako izračunatog prosječnog salda zaliha (pod točkom 9) i nominalnog salda zaliha (pod točkom 4) predstavlja iznos fiktivne komponente u veličini službeno obračunatog društvenog proizvoda.

Opisanim postupkom izračunali smo veličinu fiktivne komponente u obračun društvenog proizvoda od DZS-a za 1990. godinu u iznosu od 29619 mln HRD ili 13,8%, za 1991. godinu u iznosu od 76174 mln. HRD ili 21,3% i u 1992. god. u iznosu od 735206 mln. HRD ili 30,3%. Za obračun u 1992. god. korišteni su prvi podaci DZS-a. Ovakva metoda kvantificiranja fiktivne komponente moguća je na razini ukupnog gospodarstva, a njena primjena na nižim klasifikacijskim razinama je problematična i praktično nemoguća, jer zahtijeva podatke o cijenama koje sadašnji statistički sustav ne osigurava. Napomenimo da ovako izvršena korekcija ne može dati potpunu preciznu vrijednost društvenog proizvoda, ali ukazuje na značajan problem obračuna društvenog proizvoda u uvjetima inflacije.

Kako je za potrebe našeg rada trebalo osigurati korekciju obračuna na razini djelatnosti po vlasničkoj strukturi to smo veličinu ukupne fiktivne komponente raspodijelili proporcionalno udjelu pojedinih djelatnosti u nominalnom saldu zaliha gospodarskih djelatnosti.

Podaci za obračun individualnog sektora gospodarstva preuzeti su bez korekcije. Obračun za individualni sektor temelji se na posebnim statističkim istraživanjima i podacima postojećih statističkih službi. Većina elemenata potrebnih za obračun procjenjuje se od strane općinskih ili republičkih službi uz korištenje svih metoda obračuna.

1.8. OBRAČUN DRUŠTVENOG PROIZVODA PO TRŽIŠNIM CIJENAMA I CIJENAMA FAKTORA

Već smo spomenuli da prema statističkoj metodologiji društveni proizvod u tekućim cijenama ne odgovara ni jednoj od poznatih definicija u svijetu. Stoga smo korigirali društveni proizvod tako da smo uključili carine, a isključili kompenzacije i na taj način dobili smo društveni proizvod u tržišnim cijenama. Podatke o ukupnim plaćenim carinama i carinskim pristojbama preuzeli smo iz biltena Savezne uprave carina za 1990. god. i prvih pet mjeseci 1991. godine uz ocjenu na bazi udjela uvoza RH u SFRJ korigirajući ih odnosom plaćenih i obračunatih carina u promatranom razdoblju. Podatke o carinama u zadnjih sedam mjeseci 1991. godine i 1992. godini preuzeli smo iz obrade izvještaja P-2 (Izvještaj o uplati i rasporedu zajedničkih prihoda proračuna, izvanproračunskih fondova, te prihoda za financiranje drugih javnih potreba) korigirajući ih odnosom plaćenih i obračunatih carina. Razvrstavanje carina po djelatnostima izvršili smo na osnovu podataka iz godišnjeg obračuna (za 1990. god. AOP 516+518 Posebnih podataka). Kako se u godišnjim obračunima nalaze podaci o carinama koje se odnose na obračunate carine zaliha materijala, rezervnih dijelova i robe u obračun GDP-a u tržišnim cijenama javlja se stavka carina koje nismo mogli raspodijeliti na određene djelatnosti, a odnose se

na carine i uvozne pristojbe koje se plaćaju za nabavke osnovnih sredstava i trgovačke robe. Podatke o kompenzacijama i direktnim porezima i poreznim pristojbama na potrošnju za obračun GDP-a u cijenama faktora preuzeli smo iz obračuna društvenog proizvoda DZS-a.

1.9. OBRAČUN NEPROIZVODNIH DJELATNOSTI

Prije nego prijedemo na obrazlaganje obračuna GDP-a neproizvodnih djelatnosti moramo nešto reći o reprodukcijskoj potrošnji. Naime, prema metodologiji društvenog proizvoda DZS-u izdaci za neproizvodne usluge se tretiraju kao element dohotka i kao takve povećavaju vrijednost društvenog proizvoda. Prema metodologiji UN izdaci za neproizvodne usluge su element reprodukcijske potrošnje (materijalni trošak) i kao takvi ne ulaze u vrijednost GDP-a. Stoga smo za potrebe obračuna GDP-a morali korigirati vrijednosti društvenog proizvoda za iznose izdataka za neproizvodne usluge. U tu svhu koristili smo podatke obračuna društvenog proizvoda DZS-a.

Prema tome, za obračun GDP-a proizvodnih djelatnosti morali smo izvršiti niz korekcija obračuna društvenog proizvoda DZS-a koje se odnose na formiranje fiktive po osnovi zaliha u uvjetima inflacije, tretmanu kompenzacija i carina, te reprodukcijskoj potrošnji.

Slijedeći korak je obračun GDP-a onih djelatnosti u okviru društvene podjele rada koje nisu obuhvaćene užom definicijom proizvodnje. U tu svrhu koristili smo podatke iz godišnjih obračuna ZAP-a svih korisnika sredstava. Činjenica je da osim bilančnih shema godišnjih obračuna gospodarstva i informacija koje oni pružaju postoji još sedam sličnih shema godišnjih obračuna ostalih korisnika sredstava koje su po informacijama i raščlanjenosti podataka različite, a zavise od specifičnosti djelokruga rada pojedinog subjekta. Osamostaljivanjem RH u 1991. godini prelazi se na sasvim drugačiji način financiranja zadovoljavanja javnih potreba čime se mijenja način praćenja i

informiranja javnih potreba RH. Radi konzistentnosti izlaganja i korektnosti obračuna obrazložit ćemo osnovne promjene i način na koji smo izračunali veličinu GDP-a neproizvodnih djelatnosti u promatranom razdoblju.

Sheme bilanci su slijedeće:

- banaka i udruženja banaka,*
- osiguravajućih i reosiguravajućih organizacija*
- društveno-političkih organizacija,*
- samoupravnih interesnih zajednica i fondova,*
- ostali korisnici,*
- određeni korisnici,*
- vojska.*

Relevantne informacije potrebne za obračun GDP-a nalaze se na njihovom tzv. "funkcionalnom dijelu" i dijelu koji se odnosi na radne zajednice. Poseban problem su informacije od vojske na području Republike Hrvatske. Naime, prema koncepciji obračuna GDP-a treba uključiti u obračun i rezultate rada vojske. Sve informacije o radu vojske nisu bile dostupne stručnoj i široj javnosti. Tako ni rezultati njihovog rada do osamostaljivanja RH (30.5.1991.god.) nisu uključeni u obračun. Rezultati rada hrvatske vojske nakon osamostaljivanja RH su uključeni u obračun GDP-a.

Obračun GDP-a neproizvodnih djelatnosti koje se nalaze u obradi gospodarskih djelatnosti kao i OOUR-a, RO i RZ djelatnosti 12, 13, 14, 110612 i 110904, a koje imaju iste bilancne sheme kao gospodarstvo, izračunali smo tako da smo prema obuhvatu elemenata statističke metodologije izračunali društveni proizvod ukupne djelatnosti 09, 10 i 11 korigirajući ga za razlike u obračunu prema metodologiji UN i od tako dobivenih rezultata odbili proizvodni dio djelatnosti. Na taj način smo izračunali GDP neproizvodnog dijela djelatnosti 09, 10 i 11. Uz iste korekcije prema obuhvatu elemenata statističke metodologije izračunali smo GDP djelatnosti 110612, 110904, 12, 13 i radnih zajednica djelatnosti 14. U 1991. god. dolazi do izmjena u financiranju javnih potreba i prestanku postojanja radnih zajednica, SIŽ-ova

i većeg dijela fondova. Shodno tome smo prilagodili i obračun GDP-a za 1991. i 1992. godinu. Usvojeni način praćenja neto proračuna prema kojem djelatnost školstva (12) i javne uprave (dio 14) nisu uplaćivali u proračun poreze iz osobnih dohodaka korigirali smo tako da smo neto plaće povećali za te iznose odnosom bruto i neto plaća u gospodarstvu. Ovakav obračun GDP-a javnog sektora nije potpun, jer u njega treba uključiti elemente GDP-a koji se nalaze (knjiže) na tzv. funkcionalnom dijelu. Te elemente smo uzeli iz obrade podataka ZAP-a djelatnosti 140100 "SVI ORGANI", 140210 SDK-a (ZAP), 140311 HG komora, 140200 bez 140210 (ZAP) "FONDOVI SVEUKUPNO" kao i općih udruženja, poslovnih zajednica, udruženja banaka i zadružnih saveza. U obračun smo uključili elemente: amortizaciju, reprezentaciju, dnevnice u zemlji i inozemstvu, naknade za bankarske usluge, naknade ZAP-u, kamate na kredite, premije osiguranja, investicije i odbili prihode od kamata.

Obračun GDP-a banaka i Narodne banke, drugih financijskih organizacija, osiguranja i reosiguranja preuzeli smo iz obrade ZAP-a istih. Uključeni su elementi: amortizacija, neto osobni dohoci, dnevnice, reprezentacija i sl., prijevoz i prehrana, naknade osobnih primanja, doprinosi i porez iz osobnih dohodaka, doprinosi i porezi iz dohotka, porez na promet, izdvajanja za zajedničku potrošnju, izdvajanja u fondove (poslovni, rezervni i sl.), porez iz dobiti i neto dobit. Izdatke za prijevoz i prehranu nismo mogli dobiti iz njihovih bilanci već smo ih ocijenili prema prosječnom broju zaposlenih i visini izdvajanja za tu namjenu po jednom zaposlenom u gospodarstvu za pojedine godine.

Za obračun GDP-a društveno-političkih, društvenih organizacija i udruženja građana (140400) koristili smo podatke obrade ostalih i određenih korisnika kao i podatke iz žiro-računa raščlanjenog prometa tih korisnika sredstava. U obračun smo uključili: amortizaciju, neto osobne dohotke, dnevnice, reprezentaciju, i sl. naknade osobnih primanja, doprinose i poreze iz osobnih dohodaka, porez na promet i izdavanja za zajedničku potrošnju.

U obračunu GDP-a iznos stanovanja čini dio dohotka od kapitala (kapital uložen u stanove čini proizvodnu imovinu). Stoga dohodak u obliku zakupnina čini obračunati i imputirani iznos za vrijednost stambenih usluga svih stanova bez obzira da li ih koriste zakupci ili vlasnici. U zakupninu se uključuju i poslovne prostorije koje čine dio stambenog fonda. Za obračun vrijednosti stambenih usluga korišteni su podaci o površini stambenog fonda iz popisa stanovništva. Za određene godine podaci su korigirani procjenom ratom porušenih stanova. Procjena vrijednosti stambenog fonda je izvršena korištenjem etalonske vrijednosti stana/m² (skup elemenata građenja koje određuju prosječnu vrijednost stana/m²), što je uz procjenu trajanja stambenog objekta od prosječno 50 godina pružilo mogućnost godišnje procjene GDP-a iz ovog područja usluga.

Obračun GDP-a individualnog sektora vlasništva neproizvodnih djelatnosti (privatna liječnička praksa, filmski radnici, advokati i sl. slobodna zanimanja) preuzeli smo ih obrade društvenog proizvoda tih djelatnosti od strane DZS-a.

Time smo u obračun GDP-a obuhvatili sve neproizvodne djelatnosti i dobili veličinu agregata GDP-a RH za određene godine.

Kako je iz iznesenog vidljivo u obračun nisu uključene vrijednosti dohodaka stvorene sivom ekonomijom. Pod pojam sive ekonomije mogu se svrstati i vrijednosti GDP-a stvorene na ratom okupiranim područjima RH, jer RH ta područja ne može ni porezno ni statistički pratiti.

Obračun GDP-a RH u tekućim cijenama za 1993. godinu na ovako prezentiran način nismo mogli napraviti. Razlog tome je obrada godišnjih obračuna gospodarstva ZAP-a koja u shemama bilanci godišnjih obračuna ne sadrži i razrađene potrebne podatke bitne za obračun GDP-a. U DZS-u u toku je projekt obračuna GDP-a RH za 1993. i 1994. god. u tekućim cijenama, a rezultati obračuna bit će raspoloživi 1996. god.

2. Obračun bruto domaćeg proizvoda u stalnim cijenama

2.1. OPĆENITO

Vrijednosni izraz bruto domaćeg proizvoda (GDP) kao najglobalnijeg agregata iskazanog po tržišnim cijenama i cijenama faktora proizvodnje u našoj statistici predstavlja koncepcijski nov i vrlo složen posao.

Iskazivanje osnovnih vrijednosnih podataka preko povezanog sustava društvenih računa i bilanci u tekućim cijenama pruža niz mogućnosti praćenja i analiziranja povezanih i strukturnih odnosa proizvodnje, raspodjele i potrošnje ukupno proizvedenih dobara u određenoj godini. Uz obračun bruto domaćeg proizvoda u tekućim cijenama, izvršen je i obračun osnovnih agregata po stalnim cijenama određene bazne godine. Na taj način znatno je proširena mogućnost sagledavanja dinamike i strukture gospodarstva, predviđanja i prognoziranja budućeg razdoblja kao podloge za vođenje ekonomske politike.

2.2. NAČIN OBRAČUNA

Obračun u stalnim cijenama agregata ukupne proizvodnje, bilo sa stanovišta formiranja (preko djelatnosti i grana) ili sa stanovišta finalne potrošnje (preko osobne potrošnje, javne potrošnje, ukupnih investicija i salda ekonomske razmjene), predstavlja dugotrajan i teorijski vrlo složen statistički posao. U nedostatku šire statističke podloge, koncepcija obračuna u stalnim cijenama postavljena je na nešto pojednostavljenijem pristupu i metodama. Obračun se oslanja na prilično ograničenim raspoloživim statističkim podacima.

Budući da, u našoj statistici za sada, ne postoji potpun sustav društvenih računa kao integralnog i povezanog iskazivanja osnovnih podataka, posebno po stalnim cijenama, ne postoji ni zatvoreni sustav praćenja cijene, ali postoje uhodani parcijalni indeksi pojedinih vrsta cijene, pa je obračun osnovnih agregata

u stalnim cijenama moguće izvesti samo konstrukcijom kombinacije više statističkih metoda.

Statističke metode kojima smo se služili su:

1) procjene metodom ponderacije parcijalnih indeksa cijene i strukture komponenta finalne potrošnje;

2) procjene metodom deflacioniranja odgovarajućim parcijalnim indeksima cijena (indeksi cijene u industriji i poljoprivredi, indeksi cijena na malo, indeksi troškova života, indeksi cijene usluga, indeksi cijene građenja itd.);

3) procjene direktnom metodom obračuna preko fizičkih (količinskih) indeksa proizvodnje odgovarajućih djelatnosti.

Kod primjene gornjih metoda često ne postoje svi podaci (ili nema odgovarajućih podataka) pa se procjene vrše po analogiji približnih pokazatelja (nije baš uvijek pouzdano).

Sam postupak preračunavanja vrijednosti iskazanih u tekućim cijenama na stalne cijene svodi se na deflacioniranje, odnosno eliminiranje djelovanja cijene na vrijednost proizvodnje. Pošto ukupni društveni proizvod izražava vrijednost svih finalnih proizvoda roba i usluga proizvedenih u datoj godini u tekućim cijenama, njegova realna vrijednost dobije se redukcijom pomoću indeksa cijene finalnih proizvoda.

Poštujući naprijed izneseno, konstrukcija GDP u stalnim cijenama izvršena je na slijedeći način:

1) Metodom ponderacije indeksa cijene i strukture finalne potrošnje

GDP u tekućim cijenama predstavlja sumu svih komponentata finalne potrošnje u tekućim cijenama, odnosno

$$GDP = Co + Cj + Y + (E - U)$$

- C_o = osobna potrošnja
- C_j = javna i društvena potrošnja
- Y = ukupne investicije
- $E-U$ = razlike između izvoza i uvoza

Globalni deflator je izračunat ponderacijom strukture finalne potrošnje s odgovarajućim grupnim indeksima cijena:

$$IC = C_o x C_o^i + C_j x C_j^i + Y x Y^i + (E-U) x y^i / 100 ,$$

gdje je

- IC = indeks globalnog deflatora;
- $C_o x C_o^i$ = ponder strukture osobne potrošnje i indeksa troškova života, a za naturalnu potrošnju s cijenama proizv. poljopr. proizvoda;
- $C_j x C_j^i$ = ponder strukture javne potrošnje i indeksa cijena na malo, indeksa cijena usluga;
- $Y x Y^i$ = podner strukture ukupnih investicija i indeksa cijena proizvođača industr.proizvoda;
- $(E-U) x y^i$ = ponder salda izvoza i uvoza s indeksom proizvod. industr. proizvoda i usluga.

Grupni indeksi cijena pojedinih kategorija finalne potrošnje (kao i svi ostali grupni indeksi) dobiju se preko pojedinačnih indeksa reprezentativnih proizvoda date kategorije. Kao reprezentativni indeksi cijena agregata osobne potrošnje mogu se uzeti: indeksi cijena troškova života (u globalu), cijena na malo, cijene proizvođača poljoprivrednih proizvoda. Za agregat javne i društvene potrošnje mogu se uzeti: indeksi cijena na malo, indeks cijene usluga. Za agregat ukupnih investicija u osnovna sredstva uzima se indeks cijena proizvođača industrijskih proizvoda - cijene opreme, za investicije u obrtna sredstva također se uzima indeks cijene industrijskih proizvoda. Za razliku vrijednosti između izvoza i uvoza roba uzima se indeks cijena proizvođača industrijskih proizvoda, a za razliku kod usluga uzima se indeks cijena usluga.

Realne vrijednosti ukupne proizvodnje u apsolutnom iznosu u globalu dobiju se dijeljenjem zbroja vrijednosti finalne potrošnje, izražene u tekućim cijenama s izračunatim globalnim deflatorom.

(Kod ovakvih računa i preračunavanja ograđujemo se od pretenzije apsolutne točnosti uz ograničenja koja su naprijed iznesena).

Izračunat indeks cijene finalne potrošnje koji se dobiva metodom ponderiranja strukture potrošnje i indeksa cijena odražava (bolji od svih drugih indeksa cijene) ukupnost promjene cijena GDP-a. Stoga se opći indeks cijene izvodi iz indeksa ukupne potrošnje roba i usluga po tekućim cijenama i agregatnog indeksa potrošnje u stalnim cijenama (izvedene deflacioniranjem ponderiranim indeksima cijena odgovarajućih oblika potrošnje).

U tu svrhu može se upotrebiti Paashe-ova formula obračuna cijena:

$$IC(t) = \frac{\sum p(t) \cdot q(t)}{\sum p(o) \cdot q(t)}, \quad \text{gdje je}$$

$IC(t)$ = opći indeks cijena u godini (t),

$\sum p(t) \cdot q(t)$ = indeks ukupnosti krajnje potrošnje po tekućim (t) cijenama godine (t),

$p(o) \cdot q(t)$ = indeks ukupnosti krajnje potrošnje po stalnim cijenama bazne godine.

Pri tome se pojedini oblici finalne potrošnje u stalnim cijenama obračunavaju prema naprijed iznesenom.

Konstruiran deflator agregata finalne potrošnje dat je u tabelarnom prilogu.

2) Metodom obračuna preko količinskih indeksa (indeksi fizičkog obujma) za odgovarajuće djelatnosti u kombinaciji s modelom deflacioniranja odgovarajućim parcijalnim indeksima cijena.

Svaki proizvedeni proizvod ili usluga namijenjen potrošnji obuhvaćen kroz sektor proizvodnih i neproizvodnih djelatnosti prolazi sve faze proizvodnje i raspodjele na putu do finalne potrošnje, gdje se formira njegova vrijednost izražena u tekućim tržišnim cijenama (nominalna vrijednost). Preračunavanje

nominalnih vrijednosti datog agregata (djelatnosti, grana) u realne vrijednosti dosta je komplicirano, tim više što postoji puno faza u prometu do finalnog potrošača. U razlici između prodajne i kupovne cijene nalazi se dodana vrijednost tj. društveni proizvod, s čime data djelatnost sudjeluje u formiranju konačne cijene (bez međufazne). Vrijednost društvenog proizvoda iskazuje se po tekućim cijenama, što za višestruke analitičke potrebe, te iste veličine treba preračunati na stalne cijene, odnosno realne vrijednosti. Budući da naša statistika ne raspolaže podacima o dodanim cijenama tj. deflatorima društvenog proizvoda po djelatnostima (granama, ...) koristili smo se nešto pojednostavljenom metodom preračunavanja, odnosno svođenja na stalne cijene i to metodom preko indeksa fizičkih pokazatelja gospodarskih djelatnosti i metodom reduciranja indeksima parcijalnih cijena za te djelatnosti. Usporednom kombinacijom primjene oba gornja sustava osigurava se veća točnost mjerenja i svođenja na realne vrijednosti.

Vrijednost ukupnog GDP-a i GDP-a po djelatnostima napravljena je za svaku godinu (iz serije 1990-1993.god.) i to unakrsnim izračunavanjem naprijed navedenim metodama. Pri tome su korišteni indeksi cijena koji približno odgovaraju za ukupnu djelatnost ili pak bliže tumače pretežan njen dio.

Postupak tehnike obračuna na oba načina svodi se na :

1) Vrijednost proizvodnje nekog agregata u baznoj godini (t_0) obično prethodna godina po cijenama te godine (p_0), množi se sa indeksom fizičkog obujma odgovarajuće djelatnosti (rast ili pad), a rezultat je veličina proizvodnje tekuće godine (t_1) po cijenama bazne godine (t_0);

2) Vrijednost proizvodnje tekuće godine (t_1) po cijenama te iste godine (p_1) podjeli se sa odgovarajućim indeksom cijena te djelatnosti, a rezultat je veličina proizvodnje tekuće godine (t_1) po cijenama bazne godine (t_0).

Uzastopni postupak primjene indeksa fizičkog obujma i deflatora osigurava potpuniju kontrolu i ocjenu točnosti mjerenja vrijednosti, u stalnim cijenama. Neke djelatnosti nije moguće svesti na realne veličine na oba prethodna načina, pa se izračunavanje vrši po jednom od te dvije tehnike, ovisno o analitičkoj logici.

Kao ponder vrijednosti određene djelatnosti služi društveni proizvod bazne gotine (t_0), a veličina tekuće godine (t_1) dobije se u kombinaciji sa promjenom fizičkog obujma proizvodnje tj. množenjem s količinom indeksa proizvodnje (q_1) i t_0 na dva načina:

(1) Paasche-ovu obrascu na osnovi indeksa cijena

$$I_P = \frac{\sum q_1 \cdot p_1}{\sum q_1 \cdot p_0}$$

(2) Lespeyres-ovu obrascu na osnovi indeksa količine

$$I_q = \frac{\sum q_1 \cdot p_0}{\sum q_0 \cdot p_0}$$

Njihov umnožak rezultira indeksom promjene proizvodnje po tekućim cijenama (promjene količine i promjene cijene):

$$I_{qp} = \frac{\sum q_1 p_1}{\sum q_0 p_0} = \frac{\sum q_1 p_1}{\sum q_1 p_0} \cdot \frac{\sum q_1 p_0}{\sum q_0 p_0}$$

gdje je I_P = indeks cijena,
 I_q = indeks količine
 I_{qp} = indeks tekućih cijena,
 q_0 = količina baznog razdoblja,
 q_1 = količina tekućeg razdoblja,
 p_0 = cijene bazne godine,
 p_1 = cijene tekuće godine.

Kojim obrascem u praksi se poslužiti često ovisi o konkretnoj situaciji, nekad se bolje prezentira obračun putem promjene količinskih vrijednosti, a nekad preko promjene cijena (deflacioniranje).

2.3. OBRAČUN

Ovaj rad predstavlja seriju bruto domaćeg proizvoda u globalu i po djelatnostima za razdoblje od 1990. do 1994. godine kako u tekućim cijenama tako i u realnim cijenama. Za godine 1990., 1991. i 1992. korišteni su podaci Državnog zavoda za statistiku, Državnog zavoda za platni promet, Narodne banke Hrvatske i drugi, koji su doručeni i obrađeni u Državnom zavodu za makroekonomske analize i prognoze. Vrijednosti za 1993. i 1994. izrađene su kao projekcije u Državnom zavodu za makroekonomske analize i prognoze. Obračun u stalnim cijenama baznih godina (cijene 1990. i 1992. godine) izrađen je u Državnom zavodu za makroekonomske analize i prognoze uz korištenje postojećih i izvedenih statističkih pokazatelja (dat je u prilogu tablica broj 9, 10, 11, 12).

Konačna konstrukcija obračuna serije GDP-a po realnim vrijednostima bazirana je na: formiranoj seriji GDP-a u tekućim cijenama, seriji indeksa fizičkih pokazatelja (važnijih djelatnosti), seriji parcijalnih indeksa cijena koje približno odgovaraju cijenama važnijih djelatnosti ili pojedinih sektora. U nastavku se navodi pregled korištenih pokazatelja:

(1) djelatnosti	(2) indeks fizičkog obujma	(3) indeksi cijena
- Industrije	- indeksi fizičkog obujma ind.proizvodnje	- ind.cijena proiz. industr. proizvoda - indeks cijena na malo ind. robe
- Poljodjelstvo	- indeksi bruto i neto polj. proizv.	- indeksi cijena poljop. proizvođača - ind.cijene na malo poljop. proizvodnje
- Šumarstvo	- proizvodnje šumarskih asortimenata	- indeksi cijena u šumarstvu
- Vodoprivreda	- zahvaćene količine vode - isporučene količine vode	
- Graditeljstvo	- indeksi efektivnih sati u graditeljstvu	- indeksi cijena građenja - indeksi cijena na malo-usluge

- Promet	- izračunati indeks ukup. fizičl. obujma prometa	- indeks cijena na malo - usluge - indeks troš.života - cijene prometa i PTT usluga
- Trgovina	- realni indeksi trgov. na malo - indeks trgov. na veliko	- indeks cijena u trg. na malo - indeks cijena ind. proizv. u trgov. na veliko
- Ugostiteljstvo	- indeksi realnog prometa u ugostiteljstvu	- indeks cijene usluga u ugostit.
- Turizam	- indeks noćenja turista	- indeks cijene prenočišta - ind. cijena na malo
- Komunalne djelatnosti	(broj zaposlenih)	- indeks cijena komunaln. usluge
- Stambena djelatnost	- indeksi prema popisu zgrada i stanova - izgradnje novih objekata - popis porušenih zgrada	- indeks cijena stanovanja - indeks cijena građenja - indeks trošk. života
- Djelat. kulture i umjetnost	- (broj zaposlenih)	- indeks cijena trošk. života - indeks cijene kulture
- Djelatnost školstva	- indeks školovanog stanovništva - indeks nastavnika	- indeks troškova života - indeks cijena na malo
- Djelatnost zdravstva	- indeks bolničkih dana - indeks bolničkih kreveta	- indeks troškova života - indeks cijena na malo
- Financijske i druge profitne usluge	(broj zaposlenih)	- kamatne stope (cijena novca) - indeks cijena na malo
- Državne institucije	(broj zaposlenih)	- indeks cijena na malo - indeks troškova života

Izračunavanje realnih vrijednosti po pojedinim djelatnostima izvršeno je ponderacijom indeksa fizičkih pokazatelja i pretežnog (grupnog) indeksa cijena. Pri tome se vršila korekcija i s ostalim cijenama.

Postupak izračunavanja bruto domaćeg proizvoda u cijenama odabrane bazne godine, primjer 1990.g., rađen je po slijedećim fazama:

- (1) Vrijednost GDP-a u tekućim cijenama (korigirani podaci) ukupno i po djelatnostima u 1990. godini (to) služi kao ponder i za slijedeće goditne (t1, t2).
- (2) Izračunati indeksi u tekućim cijenama za sve djelatnosti dijele se sa indeksima fizičkih pokazatelja (statističkog ili izvedenog podatka), a dobiveni rezultat su indeks deflatora za 1991. god., odnosno promjene cijena u 1991. god. u odnosu na 1990. god.

$$I \frac{p_1}{p_0} = \frac{q_1 p_1}{q p} : \frac{q_1}{q_0}$$

Indeksi (deflatori) dobiveni na ovaj način približno odgovaraju parcijalnim statističkim indeksima cijena za odgovarajuće djelatnosti.

- (3) Izračunati indeksi u tekućim cijenama za sve djelatnosti, dijele se sa statistički parcijalnim indeksima cijena, a dobiveni rezultati su indeksi kvantitativnih pokazatelja u 1991. godini prema 1990. god., odnosno realne promjene u 1991. godini ili

$$I \frac{q_1}{q_0} = \frac{q_1 p_1}{q_0 p_0} : \frac{p_1}{p_0}$$

Indeksi kvantitativnih promjena približno se podudaraju sa statističkim indeksima fizičkog obujma. Ukoliko izračunati indeksi bitnije odstupaju od iskazanih i prihvaćenih

podataka u statistici, u tom slučaju bolje je koristiti fizičke pokazatelje.

- (4) Realna vrijednost proizvodnje za 1991. god. (na temelju 1990.g.) dobije se tako da se vrijednost proizvodnje svake djelatnosti iz 1990. god. množi sa indeksom kvantitativne promjene indeksa 1991/1990; ili

$$q_1 p_0 = q_0 p_0 \cdot \frac{q_1}{q_0}$$

- (5) Vrijednost zbroja svih ponderiranih djelatnosti u 1991. god. po cijenama 1990. god. predstavlja ukupnu vrijednost proizvodnje, odnosno ukupni bruto domaći proizvod po stalnim cijenama 1990. god. Izračunavanje realne vrijednosti proizvodnje za svaku djelatnost (ili niži agregat) i za ukupni društveni proizvod za svaku godinu iz date serije vrši se na isti, već prezentiran način.

- (6) Projekcija GDP-a za razdoblje za koje nema raspoloživih statističkih podataka vrši se na isti ili sličan način, kao što je naprijed izneseno. Kao ponder uzima se vrijednost proizvodnje posljednje raspoložive godine u cijenama te iste godine (kao bazne), a njezina vrijednost dinamizira se s parcijalnim indeksima fizičkih promjena (izvedenih po dinamičkim modelima ili po analitičkoj logici), a potom i projekcijom cijena (zavisi o ekonomskim mjerama). Veličine GDP-a u realnim tržišnim cijenama 1990, 1992. i 1993. god. date su u tabelarnom prilogu.

Treba napomenuti, da se kod izbora bazne godine reproducira struktura cijena te godine i na sve ostale godine iz date serije. Izmjena bazne godine rezultira promjenama globalne strukture i manjim odstupanjima u dinamici globalnog agregata.

Izračunavanje dinamike naprijed navedenih agregata GDP-a svodi se na izračunavanje baznih ili verižnih indeksa, a izražava se preko stopa promjene veličina.

Izračunavanje deflatora GDP-a (promjene cijena) je rezultat ponderacije dodane vrijednosti i indeksa cijena po djelatnostima. Deflator izveden preko djelatnosti (prikaz u tablici 13) razlikuje se po sadržaju od općeg deflatora koji se dobije preko modela finalne, odnosno krajnje potrošnje, (prikaz u tablici 8), opisane na početku ovog poglavlja.

Obračun prema ovim dvijema metodama ne pokazuje veća odstupanja, ali treba naglasiti da metode nisu sasvim korektne, jer ne obuhvaćaju sve elemente cijena.

3. Međunarodna usporedba

Sveukupni društveni proizvod, s obzirom na njegov sintetički karakter, najpogodniji je indikator za usporedivosti privredne razvijenosti s ostalim zemljama. U načelu je društveni proizvod sveukupna vrijednost dobara i usluga proizvedenih, odnosno potrošenih, u razmatranom razdoblju. Nikakva usporedba s drugim zemljama ne može se izvesti bez prethodnog ujednačavanja sadržaja agregata pa tako i domaćeg bruto proizvoda (GDP). Uvođenje nove statističke klasifikacije djelatnosti u Republici Hrvatskoj prema Europskovom modelu NACA, omogućit će ujednačavanje usporedbi veličina sa zapadnim zemljama. Osnovni problem kod međunarodnih usporedbi društvenog proizvoda jest utvrđivanje adekvatnih tečajeva konverzije agregata vrijednosti iskazanog u nacionalnoj valuti u neku zajedničku valutu, u konkretnom slučaju u američke dolare po vrijednosti u određenoj godini.

Konverzija se može izvesti na temelju službenog tečaja i na temelju pariteta domaće kupovne snage nacionalnih valuta promatranih zemalja za sveukupni društveni proizvod. Službeni tečaj nacionalnih valuta i paritet konstruiran na temelju domaće kupovne snage nacionalnih valuta po pravilu nije jednak, što često zavisi i o politici tečaja. Kod preračunavanja se kriju znatne greške, tim veće, ukoliko obračunski tečajevi odstupaju od njihove stvarne vrijednosti.

Službeni tečaj uglavnom odražava skupni kupovni paritet između dobara i usluga obuhvaćenih međunarodnom razmjenom. Paritet proračuna ne temelji domaće kupovne snage konstruiran je za održavanje cijena svih dobara i usluga sadržanih u sveukupnom društvenom proizvodu zemalja koje su predmet usporedbe. Dakle, unutrašnja kupovna snaga neke valute izražene u američkim dolarima ne mora biti ista kao i vanjska na kojoj se zasniva obračunski valutni tečaj.

Domaća kupovna snaga nacionalnih valuta ekonomski slabije razvijenih zemalja, u odnosu na jače razvijene u pravilu je veća od službenog tečaja razmjene između nacionalnih valuta tih zemalja. Prema tome, izvedeni društveni proizvod po stanovniku kod međunarodnih usporedbi treba biti izveden na temelju domaće kupovne snage nacionalne valute, a ne po službenom tečaju (što je dato u tablici 14).

Radi usporedbe i mjerenja gospodarske razvijenosti između više zemalja prema proučavanjima i zaključcima do kojih su došli Gilbert i Kravis, bruto nacionalni proizvod po glavi stanovnika obračunat u američkim dolarima vrši se na osnovi kupovne snage datih valuta (npr. europske zemlje i SAD) a ona proizlazi iz hipoteze kolika bi bila realna vrijednost proizvodnje jedne zemlje u odnosu na drugu (SAD), kad bi se ona mjerila cijenama jedne ili druge zemlje. Za konkretna mjerenja uzima se izvedeno rješenje tj. uzima se presjek (geometrijska sredina) prethodne dvije statističke konstrukcije (tj. aproksimativno rješenje). Kad se prihvati u praksi neko aproksimativno rješenje za neku baznu godinu, za ostale godine se primjenjuje skraćeni postupak primjenom tj. množenjem indeksnih brojeva kretanja realnog sveukupnog društvenog proizvoda za svaku od zemalja, i na taj način usporedivo mjerimo razinu društvenog proizvoda u raznim zemljama. Takve veličine mogu se smatrati samo približne, a ne i precizne.

Preračunavanje bruto domaćeg proizvoda za Hrvatsku izražene u američkim dolarima temeljio se na obračunu u tekućim cijenama i nacionalnoj valuti (kunama). Konverzija je izvršena:

- 1) prema službenom tečaju Narodne banke,
- 2) prema tečaju kupovne snage (implicitni tečaj).

Bruto domaći proizvod po glavi stanovnika izračunat je u DZMAP. Broj stanovnika je preuzet iz DZS.

Iz priložene Tablice 14 vidi se veliko odstupanje obračuna prema kupovnoj snazi i prema službenom tečaju.

I na kraju bi napomenuli, što je istaknuto i u uvodnom dijelu, da ne pretendiramo na konačnu istinu i konačne veličine agregata GDP-a RH, ali u datom momentu trebali smo uz raspoloživu dokumentacijsku osnovu, bar približno dati ocjenu veličine i dinamike agregata. Koliko smo u tome uspjeli stvar je stručne rasprave o toj problematici. U ovom pisanom materijalu detaljno smo obrazložili način na koji smo izveli veličine tako da se sa stručnog aspekta može prihvatiti ili osporiti svaki korak. U tom smislu i očekujemo primjedbe zainteresirane stručne i šire javnosti.

Tablica 1.

**GROSS DOMESTIC PRODUCT HRVATSKE PO DJELATNOSTIMA JKD
u tržišnim cijenama**

- mln HRD
- tekuće cijene
- organizacijsko načelo

	Nominalno				
	1990.	1991.	1992.	1993.	1994.
I UKUPNE DJELATNOSTI (1-14)	281,216	416,993	2,722,325	41,714,020	83,834,570
1. Industrija i rudarstvo	71,721	106,128	743,435	11,705,420	21,655,027
2. Poljoprivreda i ribarstvo	23,835	35,734	271,430	3,895,020	8,269,100
3. Šumarstvo	2,838	5,702	35,150	515,650	979,730
4. Vodoprivreda	944	1,595	6,071	80,500	156,975
5. Graditeljstvo	14,880	19,136	73,322	896,000	1,792,000
6. Promet i veze	20,050	31,673	130,538	1,754,430	3,750,900
7. Trgovina	36,981	54,114	348,462	4,930,070	10,057,300
8. Ugostiteljstvo i turizam	13,338	11,657	94,416	1,407,750	3,237,800
9. Obrtništvo i osob. usluge	8,848	13,149	72,324	951,060	1,883,100
10. Stamb.kom.djel. od toga stambena renta	23,397 18,923	50,948 44,485	391,471 361,127	6,353,330	12,770,000
11. Financ. i dr.usl.	10,294	23,842	185,292	3,150,000	6,741,000
12. Usluge (obrazovanje, znanost, kultura, zdravstvena i socijalna zaštita, uprava i neprofitne organizacije i institucije)	54,090	63,315	370,414	6,074,790	12,541,638
II CARINE, UVOZNE DADŽBINE I TAKSE*	5,162	8,517	3,669	100,000	211,000
III GDP - UKUPNI DOMAĆI PROIZVOD (I+II)	286,378	425,510	2,725,994	41,814,020	84,045,570

*Carine koje nismo mogli raspodijeliti po djelatnostima, a koje se odnose na osnovna sredstva i trgovačku robu.

Ocjena fiktive i obračun GDP-a izrađeni u DZMAP.

Tablica 2.

**GROSS DOMESTIC PRODUCT HRVATSKE PO DJELATNOSTIMA JKD
u tržišnim cijenama**

- tekuće cijene
- organizacijsko načelo

	Indeksi				Struktura u %				
	<u>1991</u>	<u>1992</u>	<u>1993</u>	<u>1994</u>	1990.	1991.	1992.	1993.	1994.
	1990	1991	1992	1993					
I UKUPNE DJELATNOSTI (1-14)	148.28	652.85	1532.29	200.97	98.20	98.00	99.87	99.76	99.75
1. Industrija i rudarstvo	147.97	700.51	1574.50	185.00	25.04	24.94	27.27	27.99	25.77
2. Poljoprivreda i ribarstvo	149.92	759.58	1435.00	212.30	8.32	8.40	9.96	9.32	9.84
3. Šumarstvo	200.92	616.45	1467.00	190.00	0.99	1.34	1.29	1.23	1.17
4. Vodoprivreda	168.96	380.63	1325.98	195.00	0.33	- 0.37	0.22	0.19	0.19
5. Graditeljstvo	128.60	383.16	1222.01	200.00	5.20	4.50	2.69	2.14	2.13
6. Promet i veze	157.97	412.14	1344.00	213.80	7.00	7.44	4.79	4.20	4.46
7. Trgovina	146.33	643.94	1414.81	204.00	12.91	12.72	12.78	11.79	11.97
8. Ugostiteljstvo i turizam	87.40	809.95	1491.01	230.00	4.66	2.74	3.46	3.37	3.85
9. Obrtništvo i osob. usluge	148.61	550.03	1315.00	198.00	3.09	3.09	2.65	2.27	2.24
10. Stamb.kom.djel.	217.75	768.37	1622.94	201.00	8.17	11.97	14.36	15.19	15.19
od toga stambena renta	235.08	811.79			6.61	10.45	13.25		
11. Financ. i dr.usl.	231.61	777.17	1700.02	214.00	3.59	5.60	6.80	7.53	8.02
12. Usluge (obrazovanje, znanost, kultura, zdravstvena i socijalna zaštita, uprava i neprofitne organizacije i institucije)	350.21	1843.55	1640.00	206.45	18.89	14.88	13.59	14.53	14.92
II CARINE, UVOZNE DADŽBINE I TAKSE*	164.99	43.08	2725.54	211.00	1.80	2.00	0.13	0.24	0.25
III GDP - UKUPNI DOMAĆI PROIZVOD (I+II)	148.58	640.64	1533.90	201.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

*Carine koje nismo mogli raspodijeliti po djelatnostima, a koje se odnose na osnovna sredstva i trgovačku robu.

Ocjena fiktive i obračun GDP-a izrađeni u DZMAP.

Tablica 3.

**GROSS DOMESTIC PRODUCT HRVATSKE PO DJELATNOSTIMA JKD
u cijenama faktora**

- mln HRD
- tekuće cijene
- organizacijsko načelo

	Nominalno				
	1990.	1991.	1992.	1993.	1994.
I UKUPNE DJELATNOSTI (1-14)	260,114	391,700	2,440,531	36,818,510	74,374,747
1. Industrija i rudarstvo					
2. Poljoprivreda i ribarstvo	64.472	96,079	580,097	8,933,500	16,523,178
3. Šumarstvo	23,600	35,352	290,257	4,165,190	8,842,698
4. Vodoprivreda	2,799	4,853	32,310	473,990	900,581
5. Graditeljstvo	940	1,593	6,015	79,750	155,513
6. Promet i veze	14,594	18,724	69,641	860,060	1,719,762
7. Trgovina	22,078	38,561	158,768	2,133,840	4,562,150
8. Ugostiteljstvo i turizam	22,068	35,722	231,087	2,997,200	6,114,288
9. Obrtništvo i osob. usluge	12,440	9,720	81,814	1,219,020	2,803,746
10. Stamb.kom.djel. od toga stambena renta	8,598 23,387	12,691 51,220	60,182 388,587	790,790 6,217,400	1,565,606 12,496,974
11. Financ. i dr.usl.	18,923	44,485	361,127		
12. Usluge (obrazovanje, znanost, kultura, zdravstvena i socijalna zaštita, uprava i neprofitne organizacije i institucije)	9,734 55,404	22,196 64,989	169,434 372,339	2,841,410 6,106,360	6,080,617 12,609,633
I GDP - UKUPNI DOMAĆI PROIZVOD	260,114	391,700	2,440,531	36,818,510	74,374,747

Ocjena fiktive i obračun GDP-a izrađeni u DZMAP.

Tablica 4.

**GROSS DOMESTIC PRODUCT HRVATSKE PO DJELATNOSTIMA JKD
u cijenama faktora**

- tekuće cijene
- organizacijsko načelo

	Indeksi				Struktura u %				
	<u>1991</u>	<u>1992</u>	<u>1993</u>	<u>1994</u>	1990.	1991.	1992.	1993.	1994.
	1990	1991	1992	1993					
I UKUPNE DJELATNOSTI (1-14)	150.59	623.06	1,508.63	202.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
1. Industrija i rudarstvo	149.02	603.77	1,540.00	184.96	24.79	24.53	23.77	24.26	22.22
2. Poljoprivreda i ribarstvo	149.80	821.05	1,435.00	212.30	9.07	9.03	11.89	11.31	11.89
3. Šumarstvo	173.38	665.77	1,467.01	190.00	1.08	1.24	1.32	1.29	1.21
4. Vodoprivreda	169.47	377.59	1,325.85	195.00	0.36	0.41	0.25	0.22	0.21
5. Graditeljstvo	128.30	371.93	1,234.99	199.96	5.61	4.78	2.85	2.34	2.31
6. Promet i veze	174.66	411.73	1,344.00	213.80	8.49	9.84	6.51	5.80	6.13
7. Trgovina	161.87	646.90	1,297.00	204.00	8.48	9.12	9.47	8.14	8.22
8. Ugostiteljstvo i turizam	78.14	841.71	1,489.99	230.00	4.78	2.48	3.35	3.31	3.77
9. Obrtništvo i osob. usluge	147.60	474.21	1,314.00	197.98	3.31	3.24	2.47	2.15	2.11
10. Stamb. kom. djel.	219.01	758.66	1,600.00	201.00	8.99	13.08	15.92	16.89	16.80
od toga stambena renta	235.08	811.79			7.27	11.36	14.80		
11. Financ. i dr.usl.	228.03	763.35	1,677.00	214.00	3.74	5.67	6.94	7.72	8.18
12. Usluge (obrazovanje, znanost, kultura, zdravstvena i socijalna zaštita, uprava i neprofitne organizacije i institucije)	117.30	572.93	1,640.00	206.50	21.30	16.59	15.26	16.59	16.95
I GDP - UKUPNI DOMAĆI PROIZVOD	150.59	623.06	1,508.63	202.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

Ocjena fiktive i obračun GDP-a izrađeni u DZMAP.

Tablica 5.

**OCJENA BRUTO DOMAĆEG PROIZVODA (GDP) RH ZA 1990.,
1991. I 1992. GODINU PO DJELATNOSTIMA JKD**

- mln HRD
- tekuće cijene
- organizacijsko načelo

UKUPNO	od toga:					
	Industrija	Poljoprivreda	Trgovina	Stam.-kom. djelatnost	Ostale djelatnosti	
BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (GDP) ZA 1990. GODINU						
1. a) u tržišnim cijenama	315996	92813	27513	37556	23524	134590
b) u tržišnim cijenama sa korekcijom zaliha*	286378	71721	23835	36981	23397	130444
2. a) u cijenama faktora	289732	85564	27277	22643	23514	130734
b) u cijenama faktora sa korekcijom zaliha*	260114	64472	23600	22068	23387	126587
BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (GDP) ZA 1991. GODINU						
1. a) u tržišnim cijenama	501647	158919	47761	56355	51244	187395
b) u tržišnim cijenama sa korekcijom zaliha*	425510	106128	35734	54114	50948	178586
2. a) u cijenama faktora	467864	148870	47379	37963	51516	182136
b) u cijenama faktora sa korekcijom zaliha*	391700	96079	35352	35722	51220	173327
BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (GDP) ZA 1992. GODINU						
1. a) u tržišnim cijenama	3461196	1253241	399207	358531	394139	1056078
b) u tržišnim cijenama sa korekcijom zaliha*	2725994	743435	271430	348462	391471	971196
2. a) u cijenama faktora	3175738	1089903	418034	241156	391256	1035389
b) u cijenama faktora sa korekcijom zaliha*	2440531	580097	290257	231087	388587	950503

*Korekcija bruto domaćeg proizvoda napravljena na zalihama sirovina, materijala, nedovršene proizvodnje, gotovih proizvoda i trgovačke robe tako da su njihova salda korigirana na prosječne cijene određene godine.

Napomena: U GDP u tržišnim cijenama uključene carine koje nismo mogli raspodijeliti po djelatnostima, a koja se odnose na osnovna sredstva i trgovačku robu.

Ocjena fiktive i obračun GDP-a izrađeni u DZMAP.

Tablica 6.

**OCJENA BRUTO DOMAĆEG PROIZVODA (GDP) RH ZA 1990.,
1991. I 1992. GODINU PO DJELATNOSTIMA JKD**

- mln HRD
- tekuće cijene
- organizacijsko načelo

	UKUPNO	od toga:				
		Industrija	Poljoprivreda	Trgovina	Stam.-kom. djelatnost	Ostale djelatnosti
BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (GDP) ZA 1990. GODINU						
1. a) u tržišnim cijenama	100.00	29.37	8.71	11.88	7.44	42.59
b) u tržišnim cijenama sa korekcijom zaliha*	100.00	25.04	8.32	12.91	8.17	45.55
2. a) u cijenama faktora	100.00	29.53	9.41	7.82	8.12	45.12
b) u cijenama faktora sa korekcijom zaliha*	100.00	24.79	9.07	8.48	8.99	48.67
BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (GDP) ZA 1991. GODINU						
1. a) u tržišnim cijenama	100.00	31.68	9.52	11.23	10.21	37.35
b) u tržišnim cijenama sa korekcijom zaliha*	100.00	24.94	8.40	12.72	11.97	41.97
2. a) u cijenama faktora	100.00	31.82	10.13	8.11	11.01	38.93
b) u cijenama faktora sa korekcijom zaliha*	100.00	24.53	9.03	9.12	13.08	44.25
BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (GDP) ZA 1992. GODINU						
1. a) u tržišnim cijenama	100.00	36.21	11.53	10.36	11.39	30.51
b) u tržišnim cijenama sa korekcijom zaliha*	100.00	27.27	9.96	12.78	14.36	35.63
2. a) u cijenama faktora	100.00	34.32	13.16	7.59	12.32	32.60
b) u cijenama faktora sa korekcijom zaliha*	100.00	23.77	11.89	9.47	15.92	38.95

*Korekcija bruto domaćeg proizvoda napravljena na zalihama sirovina, materijala, nedovršene proizvodnje, gotovih proizvoda i trgovačke robe tako da su njihova salda korigirana na prosječne cijene određene godine.

Napomena: U GDP u tržišnim cijenama uključene carine koje nismo mogli raspodijeliti po djelatnostima, a koja se odnose na osnovna sredstva i trgovačku robu.

Ocjena fiktive i obračun GDP-a izrađeni u DZMAP.

Tablica 7.

DRUŠTVENI PROIZVOD (statistička metodologija) HRVATSKE

- tekuće cijene
- organizacijsko načelo

	1990. Kon. rez.	1991. Kon. rez.	1992. Prvi rez.	1993. Ocjena DZMAP
1. a) DRUŠTVENI PROIZVOD (Rezultati Državnog zavoda za statistiku)				
- mln HRD	241,646	390,152	2,699,279	39,669,730
- stope rasta (u %)	-	61.5	591.9	1,369.6
b) Per capita				
- u tisućama HRD	50,660	81,468	546,937	8,283,510
- stope rasta (u %)	-	60.8	571.4	1,414.5

BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (GDP - metodologija U.N.) HRVATSKE

- tekuće cijene
- organizacijsko načelo

	1990. Ocjena	1991. Ocjena	1992. Ocjena	1993. Ocjena
1. a) BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (Rezultati Državnog zavoda za makroekonomske analize i prognoze)				
- mln HRD	286,377	425,510	2,725,994	41,814,020
- stope rasta (u %)	-	48.6	540.6	1,433.9
- mln US\$ prema implicitnom tečaju	15,910	13,620	11,950	11,576
- stope rasta (u %)	-	-14.4	-12.3	-3.2
b) Per capita				
- u tisućama HRD	59,936	88,851	569,220	8,731,260
- stope rasta (u %)	-	48.2	540.6	1,453.9
- u US\$ (implicitni tečaj)	3,335	2,844	2,587	2,505
- stope rasta (u %)	-	-14.7	-12.3	-3.2

Izvor: DZMAP.

Tablica 8.

OPĆI INDEKS CIJENA AGREGATA FINALNE POTROŠNJE
- globalni deflator

- verižni indeksi

	1991./90.	1992./91.	1993./92.	1994./93.
I DEFLATOR BRUTO DOMAĆEG PROIZVODA	175.9	730.5	1584.3	199.5
1. <i>Potrošnja stanovništva - indeks cijena</i>	206	710	1555	205
- troškovi života	224	734	1586	207
- cijene usluga	219	493	1704	210
- cijene proizv. polj. proizvoda	180	915	1376	198
2. <i>Javna potrošnja - indeks cijena</i>	225	670	1646	201
- cijene na malo	232	766	1618	197
- cijene usluga	220	493	1704	210
3. <i>Ukupne investicije - indeks cijena</i>	220	780	1643	188
- cijene proizv. ind. proizvoda	220	925	1613	177
- cijene usluga	220	493	1704	210
4. <i>Saldo uvoza - izvoza - indeks cijena</i>	220	780	1643	188
- cijene proizv. ind. proizvoda	220	925	1613	177
- cijene usluga	220	493	1704	210
5. <i>Ostalo (nespecificirano) - indeks cijena</i>	232	766	1618	197
- cijene na malo				
II UKUPNA FINALNA POTROŠNJA (indeksi)	215	740	1586	201

Izvor: Izvedeno u Zavodu za makroekonomske analize i prognoze.

Zbog visoke fiktive (kod svih vidova zaliha) izvedena je veća korekcija deflatora za godine 1991. prema 1990. godini.

Tablica 9.

**UKUPNI DOMAĆI PROIZVOD HRVATSKE ZA
1990., 1991., 1992. I 1993. GODINU
u tržišnim cijenama - Korigirani podaci***

- 000 Kuna
- organizacijsko načelo
- stalne cijene (1992. g.)

	Stalne cijene (ocjene i prognoze)				
	1990.	1991.	1992.	1993.	1994.
I UKUPNE DJELATNOSTI (1-12)	3,674,110	3,102,550	2,722,325	2,635,583	2,655,259
1. Industrija i rudarstvo	1,123,862	842,897	743,435	715,928	698,030
2. Poljoprivreda i ribarstvo	342,240	314,520	271,430	283,373	273,455
3. Šumarstvo	59,846	46,680	35,150	32,830	36,441
4. Vodoprivreda	11,564	8,095	6,071	5,476	5,531
5. Graditeljstvo	113,255	80,751	73,322	67,090	64,004
6. Promet i veze	130,975	128,356	130,538	121,009	130,689
7. Trgovina	547,772	500,664	348,462	301,420	316,491
8. Ugostiteljstvo i turizam	225,857	105,023	94,416	93,850	107,927
9. Obrtništvo i osob. usluge	159,463	103,173	72,324	63,356	60,188
10. Stamb.kom.djel. od toga stambena renta	393,089	396,627	391,471	391,471	392,645
11. Financ. i dr.usl.	201,266	227,631	185,292	187,145	190,888
12. Usluge opće-državne (škol., zdrav., uprava i neprofitne institucije)	364,920	348,133	370,414	372,636	378,971
II CARINE, UVOZNE DADŽBINE I TAKSE**	6,671	7,338	3,669	3,669	3,779
III GDP - UKUPNI DOMAĆI PROIZVOD (I+II)	3,680,781	3,109,888	2,725,994	2,639,252	2,659,038

*Korekcija društvenog proizvoda napravljena na zalihama sirovina, materijala, nedovršene proizvodnje, gotovih proizvoda tako da su njihova salda korigirana na prosječne cijene određene godine.

**Carine koje nismo mogli raspodijeliti po djelatnostima, a koje se odnose na osnovna sredstva i trgovačku robu.

Ocjene i prognoze GDP-a izrađeni u DZMAP.

Tablica 10.

**UKUPNI DOMAĆI PROIZVOD HRVATSKE
ZA 1990., 1991., 1992. I 1993. GODINU
u tržišnim cijenama - Korigirani podaci***

- 000 Kuna
- organizacijsko načelo
- stalne cijene (1992. g.)

	Indeksi				Struktura u %				
	1991.	1992.	1993.	1994.	1990.	1991.	1992.	1993.	1994.
	1990.	1991.	1992.	1993.					
I UKUPNE DJELATNOSTI (1-12)	84.9	87.2	96.8	100.7	99.8	99.8	99.9	99.9	99.9
1. Industrija i rudarstvo	75.0	88.2	96.3	97.5	30.5	27.1	27.3	27.1	26.3
2. Poljoprivreda i ribarstvo	91.9	86.3	104.4	96.5	9.3	10.1	10.0	10.7	10.3
3. Šumarstvo	78.0	75.3	93.4	111.0	1.6	1.5	1.3	1.2	1.4
4. Vodoprivreda	70.0	75.0	90.2	101.0	0.3	0.3	0.2	0.2	0.2
5. Graditeljstvo	71.3	90.8	91.5	95.4	3.1	2.6	2.7	2.5	2.4
6. Promet i veze	98.0	101.7	92.7	108.0	3.6	4.1	4.8	4.6	4.9
7. Trgovina	91.4	69.6	86.5	105.0	14.9	16.1	12.8	11.4	11.9
8. Ugostiteljstvo i turizam	46.5	89.9	99.4	115.0	6.1	3.4	3.5	3.6	4.1
9. Obrtništvo i osob. usluge	64.7	70.1	87.6	95.0	4.3	3.3	2.7	2.4	2.3
10. Stamb.kom.djel. od toga stambena renta	100.9	98.7	100.0	100.3	10.7	12.8	14.4	14.8	14.8
11. Financ. i dr.usl.	113.1	81.4	101.0	102.0	5.5	7.3	6.8	7.1	7.2
12. Usluge (obrazovanje, znanost, kultura, zdravstvena i socijalna zaštita, uprava i neprofitne organizacije i institucije)	95.4	106.4	100.6	101.7	9.9	11.2	13.6	14.1	14.3
II CARINE, UVOZNE DADŽBINE I TAKSE**	110.0	50.0	100.0	103.0	0.2	0.2	0.1	0.1	0.1
III GDP - UKUPNI DOMAĆI PROIZVOD (I+II)	84.5	87.1	96.8	100.7	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

*Korekcija društvenog proizvoda napravljena na zalihama sirovina, materijala, nedovršene proizvodnje, gotovih proizvoda tako da su njihova salda korigirana na prosječne cijene određene godine.

**Carine koje nismo mogli raspodijeliti po djelatnostima, a koje se odnose na osnovna sredstva i trgovačku robu.

Ocjene i prognoze GDP-a izrađeni u DZMAP.

Tablica 11.

**UKUPNI DOMAĆI PROIZVOD HRVATSKE ZA
1990. DO 1994. GODINE
u tržišnim cijenama - korigirani podaci***

- 000 Kuna
- organizacijsko načelo
- stalne cijene 1990.

	Stalne cijene				
	1990.	1991.	1992.	1993.	1994.
I UKUPNE DJELATNOSTI (1-12)	281,216	241,312	218,813	212,168	214,462
1. Industrija i rudarstvo	71,721	53,791	47,443	45,688	44,546
2. Poljoprivreda i ribarstvo	23,835	21,833	18,842	19,671	18,983
3. Šumarstvo	2,838	2,214	1,667	1,557	1,728
4. Vodoprivreda	944	661	496	447	452
5. Graditeljstvo	14,880	10,609	9,633	8,815	8,409
6. Promet i veze	20,050	19,649	19,983	18,524	20,006
7. Trgovina	36,981	33,801	23,525	20,349	21,367
8. Ugostiteljstvo i turizam	13,338	6,202	5,576	5,542	6,374
9. Obrtništvo i osob. usluge	8,848	5,725	4,013	3,515	3,340
10. Stamb.kom.djel.	23,397	23,608	23,301	23,301	23,371
od toga stambena renta	18,923	19,301	17,371	0	0
11. Financ. i dr.usl.	10,294	11,643	9,477	9,572	9,763
12. Usluge opće-državne (škol., zdrav., uprava i neprofitne institucije)	54,090	51,578	54,857	55,186	56,125
II CARINE, UVOZNE DADŽBINE I TAKSE**	5,162	5,678	2,840	2,840	2,925
III GDP - UKUPNI DOMAĆI PROIZVOD (I+II)	286,378	246,990	221,653	215,008	217,387

*Korekcija društvenog proizvoda napravljena na zalihama sirovina, materijala, nedovršene proizvodnje, gotovih proizvoda tako da su njihova salda korigirana na prosječne cijene određene godine.

**Carine koje nismo mogli raspodijeliti po djelatnostima, a koje se odnose na osnovna sredstva i trgovačku robu.

Ocjene i prognoze GDP-a izračeni u DZMAP.

Tablica 12.

**UKUPNI DOMAĆI PROIZVOD HRVATSKE
ZA 1990. DO 1994. GODINE
u tržišnim cijenama - Korigirani podaci***

- 000 Kuna
- organizacijsko načelo
- stalne cijene 1990.

	Indeksi				Struktura u %				
	1991.	1992.	1993.	1994.	1990.	1991.	1992.	1993.	1994.
	1990.	1991.	1992.	1993.					
I UKUPNE DJELATNOSTI (1-12)	85.8	90.7	97.0	101.1	98.2	97.7	98.7	98.7	98.7
1. Industrija i rudarstvo	75.0	88.2	96.3	97.5	25.0	21.8	21.4	21.2	20.5
2. Poljoprivreda i ribarstvo	91.6	86.3	104.4	96.5	8.3	8.8	8.5	9.1	8.7
3. Šumarstvo	78.0	75.3	93.4	111.0	1.0	0.9	0.8	0.7	0.8
4. Vodoprivreda	70.0	75.0	90.2	101.0	0.3	0.3	0.2	0.2	0.2
5. Graditeljstvo	71.3	90.8	91.5	95.4	5.2	4.3	4.3	4.1	3.9
6. Promet i veze	98.0	101.7	92.7	108.0	7.0	8.0	9.0	8.6	9.2
7. Trgovina	91.4	69.6	86.5	105.0	12.9	13.7	10.6	9.5	9.8
8. Ugošteljstvo i turizam	46.5	89.9	99.4	115.0	4.7	2.5	2.5	2.6	2.9
9. Obrtništvo i osob. usluge	64.7	70.1	87.6	95.0	3.1	2.3	1.8	1.6	1.5
10. Stamb. kom. djel.	100.9	98.7	100.0	100.3	8.2	9.6	10.5	10.8	10.8
od toga stambena renta	102.0	90.0			6.6	7.8	7.8	0.0	0.0
11. Financ. i dr.usl.	113.1	81.4	101.0	102.0	3.6	4.7	4.3	4.5	4.5
12. Usluge (obrazovanje, znanost, kultura, zdravstvena i socijalna zaštita, uprava i neprofitne organizacije i institucije)	95.4	106.4	100.6	101.7	18.9	20.9	24.7	25.7	25.8
II CARINE, UVOZNE DADŽBINE I TAKSE**	110.0	50.0	100.0	103.0	1.8	2.3	1.3	1.3	1.3
III GDP - UKUPNI DOMAĆI PROIZVOD (I+II)	86.2	89.7	97.0	101.1	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

*Korekcija društvenog proizvoda napravljena na zalihama sirovina, materijala, nedovršene proizvodnje, gotovih proizvoda tako da su njihova salda korigirana na prosječne cijene određene godine.

**Carine koje nismo mogli raspodijeliti po djelatnostima, a koje se odnose na osnovna sredstva i trgovačku robu.

Ocjene i prognoze GDP-a izrađeni u DZMAP.

Tablica 13.

DEFLATOR - INFLATOR

- serijski indeksi
- na bazi cijena 1992.

	Deflatori			
	1991./1990.	1992./1991.	1993./1992.	1994./1993.
I UKUPNE DJELATNOSTI (1-12)	174.6	748.6	1,582.7	199.4
1. Industrija i rudarstvo	197.3	794.2	1,635.0	189.7
2. Poljoprivreda i ribarstvo	163.1	880.2	1,374.5	219.9
3. Šumarstvo	257.6	818.7	1,570.7	171.2
4. Vodoprivreda	241.4	507.5	1,470.0	193.1
5. Graditeljstvo	180.4	422.0	1,335.5	209.6
6. Promet i veze	161.2	405.3	1,449.8	198.0
7. Trgovina	160.1	925.2	1,635.6	194.3
8. Ugošćiteljstvo i turizam	188.0	900.9	1,500.0	200.0
9. Obrtništvo i osob. usluge	229.7	784.6	1,501.1	208.4
10. Stamb.kom.djel. od toga stambena renta	215.8	778.5	1,622.9	200.4
11. Financ. i dr. usl.	204.8	954.7	1,683.2	209.8
12. Usluge opće-državne (škol., zdrav., uprava i neprofitne institucije)	122.7	549.8	1,630.2	202.9
II CARINE, UVOZNE DADŽBINE I TAKSE	150.0	86.2	2,725.5	204.9
III GDP - UKUPNI DOMAĆI PROIZVOD (I+II)	175.9	730.5	1,584.3	199.4

Tablica 14.

BRUTO DOMAĆI PROIZVOD HRVATSKE (metodologija OUN)

- ocjene DZMAP

	1990.	1991.	1992.	1993.	1994.
1. BRUTO DOMAĆI PROIZVOD - tekuće cijene					
- tisuće kuna	286377	425510	2725994	41814020	84045570
- stope rasta (%)		48.6	540.6	1433.9	101.0
2. BRUTO DOMAĆI PROIZVOD - stalne cijene 1992.					
- tisuće kuna	3680781	3109888	2725994	2639252	2660360
- stope rasta (%)		-15.5	-12.3	-3.2	0.8
3. DEFLATOR					
- serijski indeksi (%)		175.9	730.9	1584.3	199.4
4. BRUTO DOMAĆI PROIZVOD - mln USD					
- prema prosječnom tečaju NBH	25343	12817	9151	11654	14025
- stope rasta (%)		-49.4	-28.6	27.4	20.3
- prema implicitnom tečaju	15910	13620	11956	11576	11670
- stope rasta (%)		-14.4	-12.2	-3.2	0.8
5. STANOVNIŠTVO (DSZ)					
- u tisućama	4778	4789	4789	4789	4789
6. BRUTO DOMAĆI PROIZVOD PO STANOVNIKU					
- u kunama (tekuće cijene)	59937	88852	569220	8731263	17549700
- stope rasta (%)		48.2	540.6	1433.9	101.0
- u USD (prosječni tečaj NBH)	5304	2676	1911	2433	2928
- stope rasta (%)		-49.5	-28.6	27.4	20.3
- u USD (implicitni tečaj)	3330	2844	2497	2417	2436
- stope rasta (%)		-14.6	-12.2	-3.2	0.8

Napomena:

a) USD prosječni tečaj NBH

b) USD implicitni tečaj

1990.	0.01130	0.01800
1991.	0.03320	0.03120
1992.	0.29790	0.22800
1993.	3.58790	3.61200
1994.	5.99260	7.20200